

TALTEORI

Primfaktoropløsning og divisorer.

Disse noter forudsætter et grundlæggende kendskab til talteori som man kan få i Marianne Terps og Peter Trosborgs noter om talteori.

Noterne vil primært introducere forskellige opgaveteknikker hvor man skal se på primfaktoropløsning og divisorer.

1 Primfaktoropløsning

Ifølge aritmetikkens fundamentalsætning kan ethvert naturligt tal større end 1 primfaktoropløses på entydig måde, og dette er grundlaget for hele talteorien.

1.1 Sætning

Et naturligt tal n større end 1 med primfaktoropløsning

$$n = p_1^{\alpha_1} p_2^{\alpha_2} \dots p_m^{\alpha_m}$$

har $(1 + \alpha_1)(1 + \alpha_2) \dots (1 + \alpha_m)$ forskellige divisorer.

BEVIS. Enhver divisor i n er på formen

$$p_1^{\beta_1} p_2^{\beta_2} \dots p_m^{\beta_m},$$

hvor $\beta_i \in \{0, 1, \dots, \alpha_i\}$. Dermed har n i alt $(1 + \alpha_1)(1 + \alpha_2) \dots (1 + \alpha_m)$ forskellige divisorer.

1.2 Eksempel

Denne sætning medfører eksempelvis at samtlige tal med netop p divisorer hvor p er et primtal, netop er alle $(p-1)$ 'te potenser af primtal.

1.3 Opgave

Et naturligt tal n , som højst er 500, har den egenskab at når man vælger et tal m tilfældigt blandt tallene $1, 2, 3, \dots, 499, 500$, så er sandsynligheden $\frac{1}{100}$ for at m går op i n . Bestem den største mulige værdi af n . (Georg Mohr-Konkurrencen 2006)

1.4 Opgave

Lad n være produktet af samtlige tal mindre end en million med præcis 9 divisorer. Vis at n er et kvadrattal.

2 Divisorer

I mange typer opgaver kan det betale sig at se på hvilke mulige divisorer et udtryk kan have eller finde største fælles divisor for to udtryk.

2.1 Eksempel

I dette eksempel vil vi vise at hvis a, b, c og d er naturlige tal således at $ab = cd$, da er $a^n + b^n + c^n + d^n$ et sammensat tal for alle naturlige tal n . Når vi skal vise at $a^n + b^n + c^n + d^n$ er sammensat, skal vi gerne kunne faktorisere udtrykket, og derfor ønsker vi at se på hvilke fælles faktorer a, b, c og d har. Da $ab = cd$, kan vi se at en primdivisor i a også er divisor i c eller d . Dette udnytter vi til at indse at der findes naturlige tal r, s, u og v så $a = ru$, $b = sv$, $c = rs$ og $d = uv$. Nu har vi klarlagt sammenhængen mellem de fire tal og kan derfor faktorisere:

$$a^n + b^n + c^n + d^n = r^n u^n + s^n v^n + r^n s^n + u^n v^n = (r^n + v^n)(s^n + u^n).$$

Da begge faktorer er større end 1 for alle naturlige tal n , er $a^n + b^n + c^n + d^n$ et sammensat tal.

2.2 Opgave

Om tre naturlige tal a, b og c gælder at a er ulige, og at a, b og c ikke har en fælles divisor større end 1. Desuden er

$$\frac{2}{a} + \frac{1}{b} = \frac{1}{c}.$$

Bevis at abc er et kvadrattal.

2.3 Største fælles divisor

Den største fælles divisor og regnereglerne for den kan fx benyttes til at vise at brøken $\frac{n^2+n-1}{n^2+2n}$ er uforkortelig for alle naturlige tal n , da dette er ensbetydende med at største fælles divisor mellem tæller og nævner er 1. Der gælder som bekendt følgende regneregler for den største fælles divisor

$$\gcd(a, b) = \gcd(a, b - ma), m \in \mathbb{Z}.$$

Dermed er

$$\begin{aligned} \gcd(n^2 + n - 1, n^2 + 2n) &= \gcd(n^2 + n - 1, n^2 + 2n - (n^2 + n - 1)) = \gcd(n^2 + n - 1, n + 1) = \\ &= \gcd(n^2 + n - 1 - n(n + 1), n + 1) = \gcd(-1, n + 1) = 1. \end{aligned}$$

2.4 Opgave

Vis at brøken

$$\frac{n^3 + 2n}{n^4 + 3n^2 + 1}$$

er uforkortelig for alle hele tal n .

2.5 Opgave

Lad $a_n = n^2 + 500$ og $g(n) = \gcd(a_n, a_{n+1})$. Vis at g er en begrænset funktion, og bestem den største værdi af g .

2.6 Eksempel

Nu skal vi se et eksempel på hvordan man også i forbindelse med at bestemme største fælles divisor kan benytte moduloregning.

Lad a, m og n være naturlige tal, hvor m er ulige, og $x > 1$.

Vi vil nu bestemme $\gcd(a^m - 1, a^n + 1)$.

Sæt $\gcd(a^m - 1, a^n + 1) = d$. I stedet for at forsøge at reducere dette udtryk regner vi a^{nm} modulo d på to forskellige måder da det kan give os informationer om d .

$$a^{nm} = (a^m)^n \equiv 1^n \equiv 1 \pmod{d}.$$

Desuden er

$$a^{nm} = (a^n)^m \equiv (-1)^m \equiv -1 \pmod{d}.$$

Dermed er $d = 2$ når a er ulige, og $d = 1$ når a er lige.

2.7 Opgave

Bestem samtlige naturlige tal $n, m > 2$ for hvilke $2^n - 1$ går op i $2^m + 1$.

3 Potenser af heltal som divisorer

Når divisorerne er potenser af heltal, kan man udnytte dette.

3.1 Eksempel

I dette eksempel skal vi se på hvordan man udnytter at en potens af et helt tal er divisor i et produkt. Hvis vi ser på ligningen

$$x(x + 1) = y^n,$$

kan vi se at hvis der findes en heltallig løsning, da må både x og $x + 1$ være n 'te potenser af et helt tal da to på hinanden følgende hele tal ikke har nogen fælles divisorer. Men da må $1 = x + 1 - x = b^n - a^n$ hvilket ikke kan lade sig gøre når $n > 1$.

Vi udnytter altså her at to på hinanden følgende tal ikke har nogen fælles divisorer, til at indse at ligningen ikke har nogen heltallige løsninger. I det hele taget kan man udnytte at fælles divisorer for n og $n + a$ også er divisorer i a .

3.2 Opgave

Vis at ligningen

$$x^3 + 3 = 4y(y + 1)$$

ikke har nogen heltallige løsninger.

3.3 Opgave

For hvilke naturlige tal m og n , hvor m er ulige, er $m^n + 1$ et kvadrattal?

3.4 Opgave

Vis at der ikke findes naturlige tal x, y og $n, n > 1$, for hvilke

$$x(x+1)(x+2) = y^n.$$

Bemærkning

Generelt gælder at k på hinanden følgende tal, $k > 1$, aldrig er en n 'te potens af et helt tal, når $n > 1$.

3.5 Opgave

Bestem alle naturlige tal n for hvilke $n2^{n-1} + 1$ er et kvadrattal.

3.6 Opgave

Bestem alle par x og y af hele tal for hvilke

$$1 + 2^x + 2^{2x+1} = y^2.$$

(IMO 2006)

4 Løsninger

Opgave 1.3 Hvis sandsynligheden er $\frac{1}{100}$ for at et tilfældigt valgt tal m blandt tallene $1, 2, 3, \dots, 499, 500$ går op i n , må n have præcis 5 divisorer. Et tal med primfaktoropløsning $p_1^{\alpha_1} p_2^{\alpha_2} \dots p_i^{\alpha_i}$ har $(1 + \alpha_1)(1 + \alpha_2) \dots (1 + \alpha_i)$ divisorer, dvs. $n = p^4$ for et primtal p . Det største mulige n med den ønskede egenskab er derfor $n = 3^4 = 81$, da $5^4 > 500$.

Opgave 1.4 Tal med netop 3^2 divisorer må ifølge sætning 1.1 være på formen p^8 eller $p^2 q^2$ hvor p og q er primtal. Et sådant tal er derfor altid et kvadrattal, og produktet af sådanne tal er derfor også et kvadrattal.

Opgave 2.2 Af ligningen ses at $2bc + ac = ba$. Da a er ulige, må $a|bc$, $b|ac$ og $c|ab$. Dermed findes naturlige tal u, v og w , så $au = bc$, $bv = ac$ og $cw = ab$. Af dette får vi

$$a^2 = vw, \quad b^2 = uw, \quad c^2 = uv. \quad **)$$

Vi vil nu vise at $\gcd(u, v) = \gcd(u, w) = \gcd(v, w) = 1$. Lad p være en primdivisor i u . Af **) ses nu at p også er primdivisor i b og c , og dermed ikke i a da a, b og c ikke har nogen fælles divisorer. Da $a^2 = vw$, går p heller ikke op i v og w . På denne måde ses at $\gcd(u, v) = \gcd(u, w) = \gcd(v, w) = 1$.

Vi har nu at $a^2 = uv$ og $\gcd(u, v) = 1$. Dermed må u og v være kvadrattal. Tilsvarende ses at w er et kvadrattal. Da $abc = uvw$, må abc være et kvadrattal.

Opgave 2.4 Brøken er uforkortelig når største fælles divisor for nævner og tæller er 1.

$$\gcd(n^4 + 3n^2 + 1, n^3 + 2n) = \gcd(n^2 + 1, n^3 + 2n) = \gcd(n^2 + 1, n) = \gcd(1, n) = 1.$$

Opgave 2.5 Først finder vi et udtryk for $g(n)$ der viser at g er begrænset.

$$g(n) = \gcd(n^2 + 500, n^2 + 2n + 1 + 500) = \gcd(n^2 + 500, 2n + 1).$$

Da $2n + 1$ er ulige, ændrer det ikke ved den største fælles divisor at gange det første tal med 2. Derfor får vi at

$$\begin{aligned} g(n) &= \gcd(2n^2 + 1000, 2n + 1) = \gcd(1000 - n, 2n + 1) = \\ &= \gcd(2000 - 2n, 2n + 1) = \gcd(2001, 2n + 1). \end{aligned}$$

Heraf ses at g altid er divisor i 2001, og da $g(1000) = 2001$ er det også den maksimale værdi for g .

Opgave 2.7 Sæt $m = dn + r$, $0 \leq r < n$. Da er

$$2^m + 1 = 2^{dn+r} + 1 = (2^n)^{d2^r} + 1 \equiv 1^{d2^r} + 1 \equiv 2^r + 1 \pmod{2^n - 1}.$$

Da $n > r$, er der ingen naturlige tal $m, n > 2$ som opfylder betingelserne.

Opgave 3.2 Ved omrokering får vi

$$x^3 = 4y^2 + 4y - 3 = (2y + 1)^2 - 4 = (2y - 1)(2y + 3).$$

Da $\gcd(2y - 1, 2y + 3) = \gcd(2y - 1, 4) = 1$, er både $2y - 1$ og $2y + 3$ kubiktal, men der findes ikke to kubiktal hvis forskel er 4. Dermed har ligningen ingen heltallige løsninger.

Opgave 3.3 Hvis $m^n + 1$ er et kvadrattal, findes et naturligt tal x så

$$m^n = x^2 - 1 = (x - 1)(x + 1).$$

Da m er ulige, er x lige, dvs. at $\gcd(x - 1, x + 1) = 1$. Dermed findes to naturlige tal a og b således at $x - 1 = a^n$ og $x + 1 = b^n$. Men da er $2 = (x + 1) - (x - 1) = b^n - a^n$, hvilket giver at $n = 1$.

Tallet $m^n + 1$ er dermed et kvadrattal, når $n = 1$ og $m = (2k - 1)^2 - 1$ for alle $k \in \mathbb{N}$.

Opgave 3.4 Antag at der findes en løsning, og sæt $w = x + 1$. Da er

$$y^n = (w - 1)w(w + 1) = w(w^2 - 1).$$

Da $\gcd(w, w^2 - 1) = 1$, findes naturlige tal a og b således at $w = a^n$ og $w^2 - 1 = b^n$. Dermed er $1 = w^2 - (w^2 - 1) = (a^2)^n - b^n$, hvilket er en modstrid da $n > 1$.

Opgave 3.5 Ved at tjekke $n = 1, 2, 3, 4, 5, 6$ indses at blandt disse opfylder kun $n = 5$ det ønskede.

Vi viser indirekte at der ikke er flere n der opfylder betingelsen.

Antag at $n > 6$, og at $m^2 = n2^{n-1} + 1$. Da er

$$(m + 1)(m - 1) = n2^{n-1},$$

dvs. at $2^{n-2} | m + 1 \vee 2^{n-2} | m - 1$. Dermed er $m \geq 2^{n-2} - 1$, og

$$m^2 \geq (2^{n-2} - 1)^2 > 2^{2n-5} \geq n2^{n-1} + 1 = m^2,$$

da $2^{n-4} > n$ når $n > 6$. Men dette er en modstrid.

Opgave 3.6 Det er indlysende at der ikke er nogle løsninger for $x < 0$, og for $x = 0$ er der to løsninger $(0, 2)$ og $(0, -2)$.

Antag at $x > 0$. Hvis (x, y) er en løsning, da er også $(x, -y)$ en løsning, og derfor kan vi antage at også $y > 0$. Vi omskriver nu ligningen til

$$2^x(1 + 2^{x+1}) = (y - 1)(y + 1),$$

hvilket viser at y er ulige. Da netop en af faktorerne $y - 1$ og $y + 1$ er delelig med 4, får vi at $x > 2$, samt at en af faktorerne er delelig med 2^{x-1} .

Sæt nu

$$y = 2^{x-1}m + \epsilon, \text{ hvor } m \text{ er ulige, og } \epsilon = \pm 1.$$

Når vi indsætter dette i ligningen, får vi

$$2^x(1 + 2^{x+1}) = (2^{x-1}m + \epsilon)^2 - 1 = 2^{2x-2}m^2 + 2^x m \epsilon,$$

eller ækvivalent

$$1 + 2^{x+1} = 2^{x-2}m^2 + m\epsilon.$$

Derfor er

$$1 - \epsilon m = 2^{x-2}(m^2 - 8).$$

Hvis $\epsilon = 1$, må $m^2 - 8 \leq 0$, hvilket giver $m = 1$. Dermed er $1 - 1 = 2^{x-2}(1 - 8)$ hvilket er umuligt.

Hvis $\epsilon = -1$, må

$$1 + m = 2^{x-2}(m^2 - 8) \geq 2(m^2 - 8),$$

dvs. at $2m^2 - m - 17 \leq 0$. Dette giver at $m = 1$ eller $m = 3$. Det er igen nemt at se at $m = 1$ ikke er en løsning. Hvis $m = 3$, får vi at $x = 4$, dvs. at $y = 23$, og disse værdier opfylder den oprindelige ligning.

Dermed er samtlige løsninger $(0, 2)$, $(0, -2)$, $(4, 23)$ og $(4, -23)$.